

Iz belokranjskega narodnega pesništva.

I. Šašelj — Št. Lovrenc ob Temenici.

I.

Sv. Lovrenc v slovenskih pregovorih in belokranjski narodni pesmi.

Izmed svetnikov, katere časti sv. Cerkev, jih je malo, katerim bi skazovala toliko čast, kakor sv. mučencu Lovrencu. Spomin njegove mučeniške smrti 10. avg. (l. 258.) obhaja kot sopraznik, kakor spomine vseh apostolov, in ga je obhajala svoj čas kot zapovedan praznik. Da ga je pa še posebno Rim, kjer je umrl mučeniške smrti, že od nekdanj posebno častil, kakor malo drugih svetnikov, nam spričuje cerkvena zgodovina. Iz časov po cesarju Konstantinu je zgodovinsko znano, da je bilo samo v Rimu njemu posvečenih 24 cerkev in kapel. In cerkev sv. Lovrenca zunaj ozidja v Rimu spada med onih 7 poglobitnih rimskih cerkev, ki so znane že od 7. stoletja, da so jih Rimljani najbolj obiskovali, kakor tudi tuji romarji, ki so dohajali v Rim. Papež Nikolaj V. pa je sezidal v Vatikanu kapelo sv. Lovrenca, katero je poslikal l. 1447. Fra Angelico da Fiesole s slikami iz življenja sv. Štefana in sv. Lovrenca, in sicer kot svojo privatno kapelo, kar nam zopet spričuje, kako so sv. Lovrenca častili tudi papeži sami.

Ker je Rim sam tako častil sv. Lovrenca že izza prvih časov po njegovi smrti, ni čudno potem, da so tudi oznanjevalci sv. vere tako razširjali češčenje tega svetnika. In čudno tudi, da je ravno po krajih, kjer prebivajo dandanes Slovenci in Hrvati, posvečenih toliko cerkev temu svetniku. Tako so posvečene sv. Lovrencu v ljubljanski škofiji 4 župne cerkve in 23 podružnic, v mariborski škofiji pa celo 9 župnih cerkev, koliko pa podružnic, nisem mogel zvedeti. V zagrebški nadškofiji pa imajo 3 župne cerkve, 5 podružnic in še vas Lovreča sela. Iz tega bi se dalo pa morda tudi sklepati, da so prišli prvi blagovestniki ali prvi misionarji v naše kraje naravnost iz Rima ali vsaj iz Ogleja in to že prav zgodaj, ker so tako vneto razširjali ravno češčenje tega svetnika. Zato pa tudi ni čudno, da je nastalo ravno o sv. Lovrencu v naših krajih toliko narodnih pregovorov in da je razširjena v Beli Krajini in skoraj vsem sosednjem Hrvaškem narodna pesem o sv. Lovrencu in njegovi sestri v mnogih varijantah.

Do zdaj sem zapisal o sv. Lovrencu 18 národnih pregovorov. Kolikor mi je do zdaj znano, imata samo dva svetnika več slov. pregovorov in sicer sv. Martin 21, sv. Jurij pa 19. Ti pregovori so različni po vsebini in napovedujejo:

a) Začetek jeseni:

Na dan sv. Lovrenca se začne jesen.

O sv. Lovrencu je začetek jeseni.

b) Začetek hladnega vremena, voda postane mrzla:

Sv. Lovrenec v vodo kamen vržé, ne hodi v njo, mrzla je že.

Sv. Lovrenec že v rokavicah mašuje.

Sv. Lovrenec mašuje v rokavicah, sv. Jernej pa v kožuhu.

Sv. Lovrenca — vsaka voda iz zdenca.

Sv. Lovrenec — vsaka voda kot zdenec.

c) Kaka bo jesen in zima:

Ako je na sv. Lovrenca dan lepo, bo vsa jesen lepa.

Ako je na sv. Lovrenca dan lepo, ali na sv. Jakoba brez megle, bo malo snega.

Če sv. Lovrenec v hladu mašuje, bo huda in trda zima.

Ob sv. Jakobu in Lovrencu lepih dni, se vsakdo jeseni lahko veseli.

Sv. Lovrenec pa sv. Jernej lep, še dolgo v jeseni bo topel svet.

č) Kaka bo letina:

Če je na sv. Lovrenca dan lepo vreme, se vol smeje (ker bo lepa jesen in dosti paše), če je pa grdo, se joka (ker ne bo paše).

Če je na Lovrenčevo grozdje mehko, potem bo vino sladko.

Če na sv. Lovrenca dan grmi, ni ježic.

Lovrenc deževen nam vino sladi, lepa ajda moč po njem dobi.

Sv. Lovrenec če je jasen, tudi grozd bo strden in viničar bo glasen.

Sv. Lovrenca grozdje mehko, viničar obeta si vino sladko.

Kako národno pesem o sv. Lovrencu po drugih slovenskih krajih nisem zasledil, pač pa jo pozna Bela Krajina in sicer v Adlešičih in okolici. Če pa je znana tudi po drugih belokr. župnijah, nisem mogel zvedeti, je pa prav verjetno, da jo poznajo, ali so jo vsaj prej poznali, vzlasti po župnijah ob Kulpi. V I. zv.

svojih »Bisernic«, ki je izšel l. 1906., sem bil priobčil na str. 75—82. tri varijante nár. pesmi o sv. Lovrencu: Sv. Lovrenc in njegova sestra Ančica. Naj navedem tu tretjo, kakor je tiskana na str. 80—81.:

Blaženi sv. Lovrenc,
 Ki je služil devet let,
 I deseto jeden dan,
 Ide dóma k mamici,
 Svoji ljubi sestrici
 Po imenu Ančici.
 »Ljuba moja mamica,
 Kadi je moja sestrica,
 Po imenu Ančica?«
 »Ljubi sinko Lovrenc!
 A ja nju sem záklela
 U to mlado nédeljo.
 Slala sem jo pó vodo,
 Ni me tela slušati,
 Išla se je česati.
 Onda sem jo záklela:
 Da po gori hódila,
 Kako druga zvérina.
 Da po vodi plivala,
 Kako druge ribice.«
 »Ljuba moja mamica!
 Tužna vaša kletvica!
 Spec'te meni brašnjico,
 Idem iskat sestrico,
 Po imenu Ančico.«
 Prehódil je celi svet.
 Sestre nikder ni našel.
 Došel je do vodice,
 Tu se malo póčinil,
 Da če jesti brašence,
 Da če piti vodice.

Doletela ribica,
 Skálila mu vóديو.
 On je trgnil sabljico,
 Da če poseč' ribico.
 »Ne moj mene Lovrenc!
 Ja sem čače, kega ti,
 Ja sem mame, koje ti.
 Mene mama záklela
 U to mlado nédeljo.
 Slala me je pó vodo,
 Nisem tela slušati,
 Išla sem se česati.
 Ona me je záklela:
 Da po gori hódila,
 Kako druga zvérina.
 I po vodi plivala,
 Kako druge ribice.«
 Rekel ji je Lovrenc:
 »Ljuba moja sestrica!
 Bil' te mogel izprosit'
 Bil' te mogel izmolit'?«
 »Nikdar brate Lovrenc
 Tam do suda božjega.
 Neg' reci naši mamici,
 Nek' mi belo ruho,
 Ko smo skupa zbirale,
 Med uboge razdeli.
 Nek' mi suho zlato,
 Ko je meni spravljalá,
 Vse podari cerkvi.«

S to pesmijo je hotel národni pesnik, ki jo je spesnil, pokazati, kaka grehota je, ne poslušati in ne ubogati matere, in kaka strašna je posledica materine kletve in ukletve. Ta narodna pesem pa ni znana samo v Beli Krajini, ampak je močno razširjena tudi po sosednjem Hrvaškem in sicer od Zagreba do morja. Priobčil jo je tudi Juraj Lahner v Jeronimski knjižici: Od svetaca Božjih. Hrv. nár. pjesme, ki je izšla l. 1931. str. 23—25., in je tej belokr. prav podobna. Je iz Hrv. Primorja. Kakor poroča

g. J. Lahner, ki se peča posebno s hrv. nabožnim pesništvom, je ta pesem priobčena tudi še v hrv. knjigah: a) Hrv. nár. pjesme Matice Hrvatske, knj. I. b) Hrv. nár. pjesme iz Istre i Kvarnerskih otoka, ki jih je izdala »Naša Sloga«, Trst l. 1879. c) Nár. pripovijesti i pjesme iz Hrv. Primorja, od Frana Mikulića, Kraljevica 1876. č) Zbornik za život i običaje juž. Slav. zagrebške akad., knjiga 23., l. 1918.

II.

Kako kresujejo v Črnomlju

Lani sem zvedel, da pojo v Črnomlju in njegovi okolici na kresni večer, ko kresujejo, staro, zanimivo belokranjsko narodno pesem: »V ovoj črni gori žarki ogenj gori«. Da jo pojo ravno ob kresovanju, ko kurijo kres, bo vzrok pač v tem, ker govori o ognju. Obrnil sem se v Črnomelj na g. bogoslovca Schweigerja in ga prosil, naj jo zapiše in mi jo pošlje. Glasi se takole:

V ovoj črni gori
Žarki ogenj gori.
Mimo njega jaše
Trideset junakov,
Trideset junakov.
Na izbor soldatov.
Eden je med njimi
Grozovito ranjen.
Za Boga vas prosim,
Draga brača moja!
Peljite me doli
Na to ravno polje.
Skopljite mi jamo

Pri svetem Ivanu.
Na sabljo široko,
Na puško globoko.
Vanjo položite
Moje grešno telo.
Zunaj mi pustite
Mojo desno roko.
Za njo privežite
Moj' ga konjca vranca.
Nek' me konj žaluje,
Kad' me draga neče.
Draga bi žal'vala,
Ko bi tužna znala.

Naj pripomnim k tej narodni pesmi, da sem bil jaz v Adlešičih že pred 49 leti t. j. l. 1886. zapisal dve varijanti iste pesmi, kateri sem bil potem priobčil v I. zv. »Bisernic« na str. 48—51. Naj priobčim tu drugo, ki nam kaže, kako narod eno in isto snov na različne načine predeluje, spreminja in dodaja:

V ovi črni gori
Žarki ogenj gori.
I okolu ognja
Trideset soldata.
Trideset soldata
Na izbor junaka.
Med njimi je jeden,

Ki je jako ranjen.
Bračo je sezival,
Krvco je prolival.
»Ne ostavljajte me,
Draga brača moja!
Draga brača moja,
V ovoj črni gori.

Kopajte mi jamo,
 Pri svetem Ivanu,
 Pa mi meč'te nutar
 moje mrtvo telo!
 Delajte mi klupi
 Okol' groba moj'ga!
 Koji dojde trudan,
 Če se počiniti.
 Kopajte mi zdenec
 Polag glave moje!
 Koji dojde žeden,
 Če se napit' vode.

Sadite mi rože
 Polag srca moj'ga!
 Koji dojde vesel,
 Če si rože trgat'.
 Sadite mi javor
 Polag groba moj'ga!
 I uz javor trto,
 Trto muškoteljno.
 Naj se vije trta
 Okolu javora,
 Da se bude znalo,
 Da to loza moja.

Mislim, da ne bo odveč, če dodam tu še, da je zapisal napev te zanimive belokr. nár. pesmi znani češki muzikolog Ludvik Kuba l. 1888., ko je nabiral nár. pesmi tudi v Beli Krajini. Popevala mu jo je v župnišču † Marija Požek iz Adlešičev h. št. 10. p. d. Vrebčeva Márica. Naj prepisem tu, kaj je pisal »Slovenec« l. 1931. z dne 4. febr. št. 27. o L. Kubi in njegovem bivanju v B. Kr.: »Z ljubeznijo in toploto govori (v spisu »V Bile Krajine«) o kraju, prijateljih, gostiteljih svojih v tistih dneh. Opiše tedanjo belokr. nošo. V Adlešičih je ujel pesem »V ovi črni gori žarki ogenj gori« z napevom. Primerja jo z varijantami pri Bolgarih in Črnogorcih, pa belokr. napev ni mu le najlepši od teh treh, ampak »je to jedna najcennejših pismi mnou vubec zapsanych, tudiž i najlepši upominka na moji belokrajinskou zajiždku«.

Ko je pa izšel l. 1909. II. zv. »Bisernic«, priobčil sem v njem na str. 24—25. še tretjo varijanto iste pesmi, ki sem jo bil zapisal l. 1907.

Od nekega bivšega avstrijskega vojaka pa sem lani slišal, da so peli isto pesem v svetovni vojni l. 1918. v Galiciji in sicer v mestih Brody in Kovel slovenski fantje — vojaki. Naučili so se je gotovo od belokranjskih vojakov. Ker je nekoliko različna in krajša, naj jo tu navedem:

U toj črni gori
 Žarki ogenj gori.
 Mimo pa prijaše
 Trideset vojniov.
 Vsi so čvrsti, mladi,
 Samo eden ranjen.
 Ranjeni pa reče:

Jamo izkopljite,
 Vanjo položite
 Mojo desno roko!
 Na njo privežite
 Moj' ga konja vranca!
 Naj se on razjoče,
 Ker se draga noče.